

Comparison of the Texts in 8th Grade Turkish Textbooks Taught in Turkey and the Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC) in Terms of Rooted Vocabulary Elements

Kenan Bulut^{1,a,*}, Sevgi Tekin^{2,b}

¹Faculty of Education, Van Yüzüncü Yıl University, Van, Türkiye

²Ministry of National Education (MEB), Bursa, Türkiye

*Corresponding author

Research Article

Acknowledgment

History

Received: 01/07/2023

Accepted: 30/10/2023

This paper was checked for plagiarism using iThenticate during the preview process and before publication.

Copyright © 2017 by Cumhuriyet University, Faculty of Education. All rights reserved.

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the rooted vocabulary elements in the reading texts of the 8th grade Turkish textbooks taught in Turkey and the Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC) and to compare the textbooks in this respect. This study was structured according to the qualitative data method, and the data were collected through document analysis. The material of the study consisted of 8th grade Turkish textbooks taught in Turkey and the TRNC in the 2022-2023 academic year. The rooted vocabulary elements in the 53 reading texts in the mentioned textbooks were determined and the books were compared in terms of the usage of these words. Proverbs, idioms, reduplications and stereotypes were discussed as rooted vocabulary elements. The data obtained in the study were analyzed using the descriptive analysis technique. As a result of the study, it has been seen that the rooted vocabulary elements in the 8th grade Turkish textbooks in Turkey were mostly in the narrative texts, while the rooted vocabulary elements in the 8th grade Turkish textbooks in the TRNC were mostly in the informative texts. It was found that idioms were the most frequently used and proverbs were the least frequently used among the rooted vocabulary elements. Various suggestions are given at the end of the study.

Keywords: 8th grade Turkish textbooks, texts, rooted vocabulary, Turkey, Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC)

Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (KKTC) Okutulan 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Kalıplaşmış Söz Varlığı Unsurları Açısından Karşılaştırılması

Bilgi

*Sorumlu yazar

Süreç

Geliş: 01/07/2023

Kabul: 30/10/2023

Bu çalışma ön inceleme sürecinde ve yayımlanmadan önce iThenticate yazılımı ile taranmıştır.

Copyright

This work is licensed under Creative Commons Attribution 4.0 International License

Öz

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)'nde okutulan 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki okuma metinlerinde yer alan kalıplaşmış söz varlığı unsurlarını tespit etmek ve ders kitaplarını bu yönden karşılaştırmaktır. Bu çalışma nitel araştırma yöntemine göre yapılandırılmış, veriler doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. Çalışmanın materyalini, 2022-2023 Eğitim Öğretim Yılı'nda Türkiye'de ve KKTC'de okutulan 8. sınıf Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır. Söz konusu ders kitaplarında yer alan 53 okuma metnindeki kalıplaşmış söz varlığı unsurları tespit edilmiş ve kitaplar bu yönden karşılaştırılmıştır. Kalıplaşmış söz varlığı unsurları olarak atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıplaşmış sözler ele alınmıştır. Çalışmada elde edilen veriler betimsel analiz tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmanın sonucunda Türkiye'deki 8. sınıf Türkçe ders kitabında kalıplaşmış söz varlığı unsurlarının en çok hikâye edici metinlerde, KKTC'deki 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında kalıplaşmış söz varlığı unsurlarının ise en çok bilgilendirici metinlerde olduğu görülmüştür. Kalıplaşmış söz varlığı unsurlarından en çok deyimlerin en az ise atasözlerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Çalışmanın sonunda çeşitli önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: 8. sınıf Türkçe ders kitapları, metinler, kalıplaşmış söz varlığı, Türkiye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)

^a kenanbulut80@yyu.edu.tr

^{id} <https://orcid.org/0000-0003-4771-0459>

^b sevgitekin.641@gmail.com

^{id} <https://orcid.org/0000-0002-5478-1178>

How to Cite: Bulut, K., & Tekin, S. (2024). Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (KKTC) okutulan 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin kalıplaşmış söz varlığı unsurları açısından karşılaştırılması. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 13(1): 66-78.

Giriş

İnsanlar yaşam boyunca iletişim kurmak için çeşitli yollar denemiştir. Kendilerini ifade etmek, duygu ve düşüncelerini yansıtmak için kullandıkları en doğal araç ise dildir. “Dil, insanlar arasında karşılıklı haberleşme aracı olarak kullanılan; duygu, düşünce ve isteklerin ses, şekil ve anlam açısından her toplumun kendi değer yargılarına göre şekillenmiş ortak kurallarının yardımı ile başkalarına aktarılmasını sağlayan, seslerden örülü çok yönlü ve gelişmiş bir sistemdir” (Korkmaz, 1992, s. 43).

Fizyolojik bir varlık olmakla birlikte sosyolojik ve psikolojik yönleriyle bir bütün olan insanoğlunun, etrafıyla iletişime geçmek ve ilişki kurmak için renkler, resimler, muhtelif işaretler, çeşitli mekanik sesler ve bazı bedensel hareketler de dâhil olmak üzere pek çok yöntem ve araç kullandığını belirten Erol ve Erol’a (2015) göre “bunlardan sözlü anlatım, yazı dilinden daha önce, bütün alfabetik göstergelerden daha zengin ve güçlü bir bildirişim vasıtası olarak önem kazanmıştır”. Yazarın burada vurguladığı sözlü anlatım hiç kuşkusuz “dil”dir.

İnsanlar dil sayesinde düşüncelerini dışa vurur, hissettiklerini dil sayesinde başkalarına aktarır. Bu aktarımı sağlamak için kullanılan dil, sadece sözcüklerden ibaret değildir. Dilin yapı taşı, toplumun uzlaşması sonucu ortaya çıkan ve günümüze kadar varlığını sürdüren ortak değerler oluşturur. Dil içinde bulunduğu toplum hakkında bilgi verir. İnsanlar buldukları toplumun değer yargıları, gelenekleri, göreneklere çerçevesinde o dilin söz varlığını oluşturur. “Her toplumun kendine ait bir söz varlığı vardır; bu söz varlığı da toplumu meydana getiren tüm unsurları barındırır” (Uz, 2019, s. 4). Dildeki sözcüklerin tümü, atasözleri, deyimler, ikilemeler, kalıplaşmış (ilişik/kalıp) sözler, mecazlar, terimler vb. o dilin söz varlığını oluşturur. Literatüre bakıldığında söz varlığı “bir topluluğun diline ait sözcükleri ve bu sözcüklerle oluşturulmuş olan deyim, atasözü gibi kalıp ifadeleri kapsayan anlamlı birlikler bütünü” (Aksan, 2000, s. 13); “bir dilin sözlüksel birimlerinin ve sözlükçesinin tümü; sözlüksel birimlerin oluşturduğu açık dizge” (İmer, Kocaman ve Özsoy, 2011, s. 233); “bir dilin bütün kelimeleri, bir kişinin veya bir topluluğun söz dağarcığında yer alan kelimeler toplamı” (Korkmaz, 2003, s. 144); “bir dilde var olan veya bir kişinin, bir topluluğun kullandığı kelimelerin bütünü” (Topaloğlu, 1989, s. 99) şeklinde geçer.

Wittgenstein’in dediği gibi dilin sınırları dünyanın sınırlarıdır (Çakmak, 1997). “Düşünceler dil yardımıyla ortaya konarak başkalarına iletilir. Düşüncelerin gelişmesini sağlayan temel unsur kelimelerdir” (Özbay ve Melanlıoğlu, 2008, s. 31). Düşüncelerin ifadesi dil aracılığıyla sağlandığından kişinin kendini etkili bir şekilde ifade etmesi için söz varlığının gelişmiş olması gerekir.

Esasında bir dile ait sözcükler, deyimler, kalıp sözler, atasözleri, terimler ve çeşitli anlatım kalıplarının hepsi o dilin söz varlığını kapsamaktadır (Aksan, 2003). Türkçe bu bağlamda zengin ve geniş kapsamlı bir dildir (Erol ve Sarıkaya, 2016). Güncel Türkçe Sözlükte ise söz varlığı “bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük

hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu, vokabüler” olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak Kurudayıoğlu’nun (2005) da ifade ettiği gibi dilden bahsederken söz varlığı, kişiden bahsederken de kelime hazinesi demek daha uygun olur. Bir dilde söz varlığı ne kadar zenginse o toplumu oluşturan bireylerin edindikleri ölçüde kelime hazineleri de zenginleşir.

Okullarda kelime hazinesinin gelişmesine en çok katkı sağlayan ders hiç kuşkusuz Türkçe dersidir. Karagöl ve Tarakçı’ya (2019) göre dil öğretimin en temel amacı dört temel dil becerileri olan dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma olan bu anlama ve anlatma becerilerini kazandırmaktır. Bu becerilere ilişkin kazanımlar ise sözcük dağarcığının geliştirilmesiyle mümkündür. Karadağ’a (2011) göre söz varlığının beslenmesinde okuma ve dinleme becerileri çok etkilidir. Bu beceriler öğrenciyi kazandırırken öğrencinin kelime hazinesinin gelişmesinde kullanılan sözlükler de son derece önemlidir. Çeçen’e (2002) göre kelimelerin anlamlarının bilinmesi anlamayı kesin olarak sağlamasa da bireyin sahip olduğu kelime dağarcığı anlama gücünün keskinleşmesi için zorunludur. Anlama becerilerinde etkili olduğu gibi kişinin anlatım becerilerinde de söz varlığının etkisi büyüktür. “Söz varlığı bir dilin ve dolayısıyla o dili konuşan ve yazan bireylerin anlatım gücünü geliştirir. Dilin anlatım gücü, milletin her noktadaki gücüne de tekabül eder” (Baş, 2010, s. 138).

Dört temel dil becerisini kazandırmaya yönelik işlenen Türkçe derslerinde söz varlığını zenginleştirecek çalışmaların yapılması gerekir. Bu çalışmaların yapılması için de en önemli materyal Türkçe ders kitaplarıdır. “Önceden belirlenmiş öğretim programları çerçevesinde, öğrencilerin kazanımlara ulaşmasını amaçlayan ders kitapları, hem ulaşılması kolay olan hem de yurt çapında aynı yaş düzeyindeki öğrencileri ortak paydada buluşturan bir eğitim aracıdır” (Eğilmez, 2010, s. 45). Caner ve Kurt’a (2020, s. 366) göre ders kitapları “içerik açısından derslerin öğretim programları ile ilişkili olması, her anlamda tarafların beklentilerini karşılaması, dersin genel ve özel amaçlarına yönelik olmasının yanı sıra ülkenin millî eğitim politikalarına uygun bir şekilde hazırlanması ve böylece etkili bir öğrenme ve öğretme sürecinin gerçekleştirilmesi için eşsiz bir araçtır”. Hutchinson ve Torres (1994) ders kitaplarının dil öğrenme ve öğretmede önemli bir rolü olduğuna vurgu yapmaktadır. Graves’e (2000) göre de ders kitapları dil öğrenme ve öğretme sürecinde önemli bir kaynaktır. Dolayısıyla Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin söz varlığı açısından öğrencileri geliştirecek nitelikte olması gerekir. Göçer’e (2009, s. 1027) göre “bulduğu yaş ve sınıf seviyesine uygun kelime dağarcığına sahip olan öğrenciler anlama ve anlatma öğrenme alanlarına yönelik dil becerilerini (okuma, dinleme, konuşma ve yazma) geliştirmede, temel dil bilgisi konu, kavram ve kurallarını kavramada büyük avantaja sahiptir”. Çeçen’e (2002) göre söz varlığını yaşının gerektirdiği ölçüde öğrenememiş öğrenciler derste

anlatılanları anlamada, anladıklarını anlatmakta zorlandıklarından derslerde başarı gösteremezler.

Türkçe ders kitapları ana dili öğretiminin yanı sıra toplumun kültürünü, yaşam biçimini, inanışlarını da yansıttığından Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler önem arz etmektedir. Hem dil öğretiminde hem de kültür aktarımında önemli bir etken olan ders kitapları ve ders kitaplarındaki metinlerin seçimi titizlikle yapılmalıdır. Öğrenciler Türkçe ders kitaplarındaki metinler ve etkinlikler sayesinde çeşitli söz varlıkları ile karşılaşarak söz varlığı edinimini gerçekleştirir. Yaşadıkları toplumun kültürel öğeleri hakkında bilgi sahibi olur. Kalmus'a (2004) göre ders kitapları genç kuşaklara bilgi ve değer aktarımı sağlayan, sosyal düzenin devamı niteliğinde bir sosyalleşme aracıdır. Bu bağlamda söz varlığı açısından zengin olmalıdır. Aksan'a (2007) göre söz varlığı her dilde kuşaktan kuşağa aktarılan, insan yaşamında en önemli olan, insanın çevresine ilişkin temel bir kavramdır. Bulut'a (2020) göre söz varlığı bir milletin kullandığı sözcükleri oluşturmanın yanı sıra o milletin kültürel değerlerini, birikimini, düşünce dünyasını da oluşturur. Arslan ve Durukan'a (2014) göre söz varlığı gelişmiş milletlerin kültürleri de gelişmiş olur. Bu milletler edebiyat, sanat, spor vb. alanlarda da gelişim gösterir. Bu milletlerin dünya görüşleri, yaşamı algılama biçimleri vb. ise söz varlığının korunması ve geliştirilmesi sayesinde gelecek nesillere aktarılır. Toplumların yaşam şekilleri, gelenek görenekleri, kültürleri hakkında da bilgi sahibi olunmasını sağlar. Söz varlığı bir dildeki tüm sözcükleri ifade ederken kalıplaşmış söz varlığı atasözü, deyim, ikileme, kalıplaşmış (kalıp) sözleri ifade eder.

Atasözleri, geçmişten günümüze aktarılan, söyleyeni belli olmayan, yol gösteren, öğüt içerikli kalıplaşmış sözlerdir. "Anonim özellik taşıyan, atalardan kaldığı kabul edilen ve toplumun yüzyıllar boyunca geçirdiği gözlem ve denemelerden, ortak düşünce, tutum ve davranışlarıyla dünya görüşünden oluşan, genel kural niteliğindeki kısa, özlü, kalıplaşmış sözlerdir" (Korkmaz, 1992, s. 15). Aksoy'a (1998) göre atasözleri atalarımızın uzun denemelere dayanan yargılarını bilgece düşünce ve öğüt olarak ilke haline getiren kalıplaşmış sözlerdir. Uz (2019) atasözlerini ulusal nitelik taşıyan, toplumun gelenek göreneklerini, yaşam biçimlerini, ortak değerlerini yansıtan öğüt veren kısa sözler olarak tanımlarken Acıpayamlı (1978, s. 283) "halkın, doğal ve toplumsal olaylarla ilgili kanıtlarını belirleyen özlü, kısa, geleneksel halk anlatımı" olduğunu belirtir. Literatür tanımlarına bakıldığında atasözü için toplumun değer yargılarından yola çıkarak oluştuğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla zengin bir atasözü birikimine sahip olan bireyler toplum hakkında daha fazla fikir edinir, yaşadıkları topluma aidiyet hisseder. Büyükkantarcıoğlu'na (2006) göre ait oldukları kültürün özelliklerini benimseyen bireyler kendilerini o kültürün bir parçası olarak algılayıp duygusal bağ kurduklarında bireylerin kültürel kimlikleri oluşur. Kültüre ait bilgi birikimine sahip olmak içinse dile hâkim olmak gerekir. Atasözleri de kültürün bir taşıyıcısı olduğundan bireylere en nihayetinde yol gösterir. Aydın'a (2013) göre sözlü geleneğin önemli bir yansıması olan atasözleri, bu

anlamda hem sözlü edebiyatın devamına hem de dilin gelişimine doğrudan katkı sağlar. Esin'e (2015) göre atasözlerinden yararlanılarak verilen eğitimde dilin kuralları en doğru ve anlamlı şekilde verilmiş olur. Ayrıca dilin ifade gücü ve mantığı da kavrandığından kelime hazinesinin gelişmesiyle davranışa dönüşmesi açısından da kalıcı olur. Toplumsal değerlerimizin ve kültürel mirasımızın bu şekilde aktarımı sağlanır.

İnsanlar içinde buldukları durumu veya olayı en uygun şekilde anlatmak için zaman zaman deyimlerden yararlanırlar. Deyimler, bir kavramı, bir durumu etkileyici kılmak için genellikle mecaz anlamda kullanılan kalıplaşmış sözlerdir. "Gerçek anlamından farklı bir anlam taşıyan ve çekici bir anlatım özelliğine sahip olan kelime veya kelime grubu" (Korkmaz, 1992, s. 43) olan deyimler en az iki sözcükten oluşan, konuşmada ve yazmada anlatım gücünü artıran (Çotuksöken, 1988); toplumca benimsenmiş, yargı özelliği taşımayan, az sözle derin anlamlar ifade eden (Sağlam, 2001); bir halkın yaşayışını, kültürünü, bilgi birikimini yansıtan (Turhan, 2010) kalıplaşmış sözlerdir. Bulut'a (2013) göre sosyal ve kültürel değerlerin aktarılması konusunda Türkçe ve Türk Dili Edebiyatı dersleri ve bu derslerde kullanılan ders kitapları deyimler açısından çok önemlidir. Dil bilincinin ve milli şuurun aşılması için ders kitaplarına seçilen metinler deyimler yönünden zengin olursa kültürel değerlerimizin farkına varılması sağlanır. Mete'ye (2014) göre öğrencilerin deyimleri içselleştirerek günlük hayatta kullanmalarına imkân verilmelidir. Öğretim sürecinde deyimlerle zengin görsel veya yazılı materyaller kullanılarak öğrencilerin ifade gücü artırılabilir. Ayrıca deyimler kültürel ortaklığı sağladığından derslerde deyimlerin etkin bir şekilde öğretilmesi için elverişli ortam sağlanmalıdır.

İkilemeler, anlamı etkili kılmak için birbiriyle ilişkili sözcüklerin yinelenmesi ya da art arda kullanılmasıyla oluşur. Güncel Türkçe Sözlüğe göre ikileme, "anlamı güçlendirmek için aynı kelimenin tekrarlanması, anlamları birbirine yakın, karşıt olan veya sesleri birbirini andıran kelimelerin yan yana kullanılmasıdır". Öz (2012), anlam açısından incelendiğinde ikilemelerin anlamı pekiştirme, güçlendirme, abartma gibi özelliklerinin olduğunu ifade ederken Akyalçın (2007), ikilemeleri anlatıma zenginlik, kıvraklık, şiirsellik ve güç katan söz öbekleri olarak tanımlar. Hatipoğlu (1981) ise anlamı pekiştirmek, anlatım gücünü artırmak için aynı sözcüklerin tekrar edilmesi ya da yakın veya karşıt anlamlı sözcüklerin yan yana kullanılması olduğunu vurgular. Aynı zamanda ikilemelerin amacı anlamı güçlendirmenin yanı sıra anlamın sağladığı değeri artırmak ve abartmaktır. Eroğlu'na (2022) göre ikilemelerin yapılış mantığını kavrayan öğrenciler istedikleri zaman kendileri ikileme üretebilecek düzeye ulaşabilirler. Bu düzeye ulaşabilmeleri içinse dil öğretiminde kullanılan metinlerde ikilemeler bolca yer almalı, öğrencilerin ikilemeleri aktif bir şekilde kullanmasına olanak sağlayacak etkinlikler hazırlanmalıdır.

Kalıplaşmış (kalıp) sözler, birtakım durumlar ya da olaylar karşısında söylenmesi gereken, alışılmış sözlerdir. Örneğin günaydın, iyi akşamlar, Allah rahmet

eylesin vb. “Toplumlarda belli bir kültürün ürünü olarak ortaya çıkan, belli durumlarda söylenmesi gelenek olmuş sözler, duyguları açığa vuran kalıplardır” (Öz, 2012, s. 54). Bulut’a (2012) göre kalıp sözler bir toplumun kültürü içinde söylenmesi âdet olmuş, toplumun olaylar karşısındaki tutumunu, inançlarını, gelenek ve göreneklerini yansıtan belli başlı sözlerdir. Gökdayı (2008) ise kalıp sözleri iletişimin kurulmasını ya da devamını sağlayan, söylendiği anda yeniden üretilmeyen, hafızada saklı duran, ekleme veya çıkartmaların yapılabildiği, kullanım yerlerine göre daha sınırlı olan sözler olarak tanımlar. Hayırdua, beddua, iyi dilek, teşekkür, duygusal tepki, özür dileme, selamlaşma vb. durumlarda söylene gelen birtakım sözler kalıp sözlerdir. Aslan’a (2022) göre kalıp sözler insanların bir olay veya durum karşısında kendilerini daha kolay ifade etmelerine yardımcı olur. Günlük hayatta kullandığımız kalıp sözler sayesinde anlatım daha vurgulu ve canlı bir hâl alır.

Çalışmanın Önemi

Öğrencilerde dil bilinci oluşturmak, dili etkili bir şekilde kullanmalarını sağlamak için okullarda verilen en temel ders Türkçe dersidir. Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda söz varlığının geliştirilmesi amaçlar arasında yer almaktadır (MEB, 2019). Dilin yapıtaşı olan kelimelerin öğretiminde en önemli materyal ise kuşkusuz ders kitaplarıdır. Ders kitaplarında seçilen metinler öğrencilerin duygu, düşünce ve hayal dünyasını zenginleştirecek, dili doğru kullanmalarını sağlayacak, söz varlığını ve kalıplaşmış söz varlığını destekleyecek düzeyde olmalıdır. Literatüre bakıldığında kalıplaşmış söz varlığı unsurlarına yönelik birçok çalışma yer almaktadır (Apaydın, 2010; Bulut ve Taçyıldız, 2020; Öz, 2012; Süğümlü ve Eraslan, 2019; Turhan, 2010; Uz, 2019). Ancak KKTC’de okutulan Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin kalıplaşmış söz varlığı unsurları açısından incelendiği ya da Türkiye’de aynı sınıf seviyesinde okutulan kitaplarla karşılaştırıldığı çalışmalara rastlanmamıştır. Bu yönde yapılacak bir çalışma hem KKTC’de okutulan Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin kalıplaşmış söz varlığı açısından durumunu ortaya koyacak hem de söz konusu kitapların Türkiye’de aynı sınıf seviyesinde okutulan kitaplarla karşılaştırarak değerlendirilmesini sağlayacaktır. Böylece iki ülkede okutulan Türkçe ders kitaplarının kalıplaşmış söz varlığı açısından ne düzeyde olduğu ve bu yönde neler yapılabileceği konusunda bir tartışmanın yapılmasına zemin hazırlanacaktır. Bu açıdan düşünüldüğünde bu çalışmanın literatürdeki bir boşluğu dolduracağı ve bundan dolayı çalışmanın yapılmasının önem arz ettiği düşünülmektedir.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı Türkiye Cumhuriyeti’nde okutulan 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinler ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde okutulan 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yer alan kalıplaşmış söz varlığı unsurlarını tespit etmek ve ders kitaplarını bu yönden karşılaştırmaktır.

Bu genel amaca bağlı olarak aşağıdaki alt amaçlara ulaşılmaya çalışılmıştır:

1. Türkiye’de okutulan 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki metin türleri ve metinlerde yer alan kalıplaşmış söz varlığı unsurlarını tespit etmek,
2. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde okutulan 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki (2 kitap) metin türleri ve metinlerde yer alan kalıplaşmış söz varlığı unsurlarını tespit etmek,
3. Türkiye’de ve KKTC’de okutulan 8. sınıf Türkçe ders kitaplarını, metin türleri ve kalıplaşmış söz varlığı unsurları açısından karşılaştırmak.

Sınırlıklar

Araştırmada Talim ve Terbiye Kurulu tarafından onaylanmış ve 2022-2023 Eğitim ve Öğretim Yılı’nda 8. sınıf Türkçe ders kitabı olarak okutulan MEB yayınlarına ait 1 (bir) kitap; KKTC’de Talim Terbiye Dairesi tarafından onaylanmış ve 2022-2023 Eğitim ve Öğretim Yılı’nda 8. sınıf Türkçe ders kitabı olarak okutulan MEB yayınlarına ait 2 (iki) kitap olmak üzere toplam üç kitap kalıplaşmış söz varlığı unsurları açısından incelenmiştir. Çalışma, üç ders kitabında bulunan toplam 53 okuma metninin, metin sayıları, türleri, metinlerdeki kalıplaşmış söz varlığı unsurları açısından incelenmesiyle sınırlıdır. Çalışmada kalıplaşmış söz varlığı unsurları olarak deyimler, atasözleri, ikilemeler ve kalıplaşmış (kalıp) sözler ele alınmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Türkiye Cumhuriyeti’nde okutulan 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinler ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde okutulan 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yer alan kalıplaşmış söz varlığını tespit etmeyi ve ders kitaplarını bu yönden karşılaştırmayı amaç edinen bu çalışma nitel araştırma yöntemine göre yapılandırılmıştır. “Gözlem, görüşme, doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma türü nitel araştırmadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 39).” Bu yöntemle yürütülen çalışmalarda veriler; görüşmeler, gözlemler ya da doküman analizi yoluyla toplanır. Bu çalışmada da araştırmanın verileri doküman incelemesi yoluyla incelendiğinden çalışmanın nitel araştırma yöntemine göre yürütülmesi uygun görülmüştür.

Verilerin Toplanması

Bu çalışmada veriler doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. Yıldırım ve Şimşek’e (2008) göre çalışma kapsamında incelenen konuyla ilgili yazılı belgelerin analiz edilmesiyle bilgi sağlanmasına doküman incelemesi denir. Creswell’e göre (2005) dokümanlar nitel araştırmalarda önemli bir veri kaynağıdır ve hem özel hem de resmi dokümanları içerebilir. Doküman incelemesi ‘belgesel gözlem’ ya da ‘belgesel tarama’ olarak da isimlendirilmektedir (Çepni, 2012).

Bu çalışma için alan yazın taraması yapılmıştır. YÖK Tez Araştırma Merkezi’nden, Google Akademi’den ve

literatürden faydalanılmıştır. Çalışma konusuyla ilgili yazılan makale, tez ve diğer bilimsel çalışmalar kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Sonrasında Türkiye’de ve KKTC’de okutulan 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinler ‘kalıplaşmış söz varlığı’ unsurları açısından incelenmiş, gerekli notlar çıkarılarak hazırlık yapılmış ve ardından yazmaya başlanmıştır¹.

Çalışma Materyali

Bu araştırmanın çalışma materyalini, 2022-2023 Eğitim ve Öğretim Yılı’nda Türkiye’de ve KKTC’de okutulan 8. sınıf Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır. Okutulan ders kitapları ve bu kitaplarda yer alan metin sayıları ile ilgili bilgiler Çizelge 1’de yer almaktadır.

Türkiye’de 8. sınıf Türkçe dersi için 1 (bir) kitap okutulurken KKTC’de aynı sınıf seviyesi için iki kitap okutulmaktadır. Bu nedenle Türkiye’de kullanılan 1 (bir) KKTC’de kullanılan 2 (iki) kitap çalışmaya dâhil edilmiştir. Türkiye’de okutulan Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe Ders Kitabı 8’de, 8 tema ve her temada üçer olmak üzere toplam 24 okuma metni yer alırken KKTC’de okutulan Türkçe 8 1. Kitap’ta 3 tema ve her temada beşer olmak üzere toplam 15 okuma metni; Türkçe 8 2. Kitap’ta 3 tema ve ilk iki temada beşer, son temada dört olmak üzere toplam 14 okuma metni vardır. Böylece 3 kitapta yer alan toplam 53 okuma metni kalıplaşmış söz varlığı unsurları açısından incelenmiştir.

Verilerin Analizi

Bu çalışmada verilerin analiz edilmesinde *betimsel analiz* tekniği kullanılmıştır. Betimsel analizde elde edilen veriler, önceden belirlenmiş başlıklar altında özetlenir ve yorumlanır. Amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Ders kitaplarından elde edilen veriler analiz edilmeden önce alan yazın taranmış, benzer çalışmalar incelenmiştir.

Çalışmanın alt amaçlarına dikkat edilerek betimsel analiz yöntemine uygun olarak temalar belirlenmiştir. Temalara göre elde edilen bulgular frekanslarla sunulmuş ve yorumlanmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik

Cansız Aktaş’a göre (2014) doküman incelemede, geçerlilik ve güvenilirliğin sağlanması için verilerin inandırıcılığı büyük önem taşımakta, bunun için verilerin açık ve tutarlı bir şekilde sunulması ve bir başka araştırmacının teyidinin alınması gerekmektedir. Bu çalışmada da geçerliliğin sağlanması için gerçek bilgilere ulaşılmaya, elde edilen veriler açık ve tutarlı bir şekilde sunulmaya çalışılmış, durum var olduğu şekliyle ve herhangi bir müdahale olmadan yansıtılmıştır.

Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için kodlayıcılar arası uyuma bakılmıştır. Çalışmada yer alan 53 metnin yaklaşık %15’ini oluşturan 8 metin, araştırmacılardan biri tarafından kodlandıktan sonra bağımsız bir kodlayıcı tarafından da kodlanmıştır. Daha sonra Miles ve Huberman (1994) tarafından önerilen formül aracılığıyla kodlayıcılar arası uyuma bakılmış ve uyumun %83 olduğu görülmüştür. İki kodlayıcının farklı şekilde kodladıkları unsurlar üzerinde tartışılmış ve fikir birliğine varılmıştır. Kalan metinler bu minvalde kodlanmaya devam edilmiş ve çalışmanın analizi tamamlanmıştır. Çalışma süresince her aşamada iki araştırmacı görüş alışverişinde bulunmuş, ihtiyaç duyulan durumlarda diğer alan uzmanlarına ve ölçme-değerlendirme uzmanlarına başvurmuşlardır. Türkiye’de ve KKTC’de okutulan Türkçe ders kitapları bugüne kadar herhangi bir sınıf seviyesinde karşılaştırmalı olarak incelenmemiştir. Bu nedenle herhangi bir sınıf seviyesinde çalışılmasının uygun olduğu düşünülerek 8. sınıf seviyesindeki kitaplar tercih edilmiştir. Bunun dışında 8. sınıf ders kitaplarının seçilmesinin ayırt edici bir nedeni bulunmamaktadır.

Çizelge 1. Çalışmanın Materyali ile İlgili Bilgiler

Adı	Yayınevi	Basım Yılı	Okutulduğu Öğretim Yılı	Yazarlar	Kitapta Yer Alan ve İncelenen Okuma Metni Sayısı
Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe Ders Kitabı 8 (Türkiye)	Milli Eğitim Bakanlığı	2020	2022-2023	Hilal ESELİOĞLU Sıdıka SET Ayşe YÜCEL	24
Türkçe 8 1. Kitap (KKTC)	KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı	2018	2022-2023	Uzm. Fatma Ö. VURANA Uzm. Özge Eliz AKSAYGIN Ayşe ATASAYAN ULUÖZ Mustafa KELEŞ İrem ÖZAKINCI	15
Türkçe 8 2. Kitap (KKTC)	KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı	2018	2022-2023	Uzm. Fatma Ö. VURANA Uzm. Özge Eliz AKSAYGIN Ayşe ATASAYAN ULUÖZ Mustafa KELEŞ İrem ÖZAKINCI	14
TOPLAM					53

Bulgular

Bu bölümde çalışmanın bulgularına yer verilmiştir. İncelenen ders kitaplarından elde edilen veriler araştırmanın alt amaçlarına göre başlıklar hâlinde ele alınmış, çizelgeler oluşturulmuş ve yorumlanmıştır.

Araştırmanın birinci alt amacı *Türkiye’de okutulan 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki metin türleri ve metinlerde yer alan kalıplaşmış söz varlığı unsurlarına* ilişkindir. Bununla ilgili bilgiler Çizelge 2’de yer almaktadır.

Çizelge 1’de, Türkiye’de okutulan MEB yayınlarına ait 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan temalar, temalarda bulunan okuma metinleri, metinlerin türleri ve bu metinlerde yer alan kalıplaşmış söz varlığı unsurları (deyim, atasözü, ikileme ve kalıplaşmış sözler) ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Çizelgeye göre kitapta 8 temanın bulunduğu, her temada 3 olmak üzere toplam 24 okuma metninin yer aldığı görülmektedir. Bunların 10’u hikâye edici, 8’i bilgilendirici metin iken 6’sı şiiirdir. Dolayısıyla kitapta en çok hikâye edici metin yer almaktadır.

İncelenen okuma metinlerinde kalıplaşmış söz varlığı sayısı; 326 deyim, 102 ikileme, 25 kalıplaşmış söz ve 4 atasözü olmak üzere toplamda 457’dir. Okuma

metinlerinde en çok deyimlere, en az ise atasözlerine yer verilmiştir. Toplam kalıplaşmış söz varlığının %71,33’ünü deyimler, %22,32’sini ikilemeler, %5,47’sini kalıplaşmış sözler, %0,88’ini atasözleri oluşturmaktadır.

Kitapta şiirlerin yanı sıra hikâye edici metinler olarak hikâye, roman, çizgi roman, destan; bilgilendirici metinler olarak deneme, makale, sohbet, fıkra, gezi yazısı türünden metinler bulunmaktadır. Belirlenen kalıplaşmış söz varlığı unsurlarının türlere göre nasıl bir dağılım gösterdiğine bakıldığında, bunların 291’inin (%63,67) hikâye edici metinlerde; 135’inin (%29,55) bilgilendirici metinlerde; 31’inin (%6,78) şiirlerde yer aldığı görülmektedir. Ayrıca kalıplaşmış söz varlığı unsurlarından deyimler en çok hikâye edici metinlerde (202) geçmektedir. Daha sonra sırasıyla en çok bilgilendirici metinlerde (102) ve şiirlerde (22) geçmektedir. İkilemeler en çok hikâye edici metinlerde (65), daha sonra bilgilendirici metinlerde (28), son olarak da şiirlerde (9) yer almaktadır. Kalıplaşmış sözler en çok hikâye edici metinlerde (23) yer alırken bilgilendirici metinlerde sadece (2) kalıplaşmış sözün geçtiği görülmüştür. Şiirlerde ise herhangi bir kalıp söze rastlanmamıştır. Atasözlerine bakıldığında ise sadece bilgilendirici (3) ve hikâye edici (1) metinlerde az sayıda geçtiği görülmüştür.

Çizelge 2. Türkiye’de Okutulan 8. Sınıf Türkçe Dersi Kitabındaki Metin Türleri ve Metinlerde Yer Alan Kalıplaşmış Söz Varlığı Unsurları

Tema sıra no	Tema adı	Metin adı ve türü		Metinde yer alan kalıplaşmış söz varlığı sayısı				
		Metin Adı	Metin türü	Deyimler	Atasözleri	İkilemeler	Kalıplaşmış sözler	Top .
1	Erdemler	İyimserlik ve	Deneme	14	-	2	-	16
		Kötümserlik Üzerine	Hikâye	20	-	7	2	29
		Kaşığı	Şiir	2	-	-	-	2
2	Milli Mücadele ve Atatürk	İnsanla Güzel	Şiir	2	-	-	-	2
		Bayrağımızın Altında	Hikâye	10	-	3	-	13
		Atatürk ve Müzik	Makale	20	-	5	-	25
3	Bilim ve Teknoloji	Kınalı Ali’nin Mektubu	Hikâye	18	-	7	12	37
		Gündelik Hayatımızda	Fıkra	10	-	1	-	11
		E-Hastalıklar	Fıkra	10	-	1	-	11
4	Birey ve Toplum	Simit ve Peynir’le Bilim	Çizgi roman	21	-	1	5	27
		İnsanı Öyküleri	roman	21	-	1	5	27
		Parktaki Bilim	Sohbet	1	-	4	1	6
5	Zaman ve Mekân	Kaldırımlar	Şiir	6	-	3	-	9
		Portakal	Hikâye	15	-	5	2	22
		Dilimiz Kuşatma Altında	Fıkra	14	-	1	-	15
6	Milli Kültürümüz	Eşref Saat	Sohbet	18	1	9	1	29
		Türkiye	Şiir	4	-	3	-	7
		Peri Bacaları	Gezi Yazısı	11	-	1	-	12
7	Doğa ve Evren	Göç Destanı	Destan	7	-	1	-	8
		Vatan Sevgisini İçten Duyanlar	Şiir	4	-	-	-	4
		Bir Fincan Kahve	Sohbet	14	2	5	-	21
8	Vatandaşlık	Yılkı Atı	Roman	42	-	15	-	57
		Rüzgâr	Şiir	1	-	2	-	3
		Gündüzünü Kaybeden Kuş	Hikâye	10	-	8	1	19
8	Vatandaşlık	Haritada Bir Nokta	Hikâye	36	1	10	-	47
		Yaşamaya Dair	Şiir	5	-	1	-	6
		Kalbim Rumeli’de Kaldı	Hikâye	23	-	8	1	32
Toplam		24 metin		326	4	102	25	457

Araştırmanın ikinci alt amacı *KKTC’de okutulan 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metin türleri ve metinlerde yer alan kalıplaşmış söz varlığı unsurlarına* ilişkindir. Bununla ilgili bilgiler Çizelge 3’te yer almaktadır.

Çizelge 2’de KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı yayınlarına ait 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında (2 kitap) yer alan temalar, temalarda bulunan okuma metinleri, metinlerin türleri ve bu metinlerde yer alan kalıplaşmış söz varlığı unsurları (deyim, atasözü, ikileme ve kalıplaşmış sözler) ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Çizelgeye göre kitaplarda toplam 6 temanın bulunduğu; ilk 5 temada 5, son temada 4 olmak üzere

toplam 29 okuma metninin olduğu görülmektedir. Bu metinlerin 16’sı bilgilendirici, 7’si hikâye edici metin iken 6’sı şiirdir. Dolayısıyla kitapta en çok bilgilendirici metinler yer almaktadır.

İncelenen okuma metinlerinde kalıplaşmış söz varlığı sayısı; 426 deyim, 73 ikileme, 51 kalıplaşmış söz ve 3 atasözü olmak üzere toplamda 553’tür. Okuma metinlerinde en çok deyimlere, en az ise atasözlerine yer verilmiştir. Toplam kalıplaşmış söz varlığının %77,03’ünü deyimler, %13,20’sini ikilemeler, %9,22’sini kalıplaşmış sözler, %0,55’ini atasözleri oluşturmaktadır.

Çizelge 3. KKTC’de okutulan 8. Sınıf Türkçe dersi kitaplarındaki (2 kitap) metin türleri ve metinlerde yer alan kalıplaşmış söz varlığı unsurları

Tema sıra no	Tema adı	Metin adı ve türü		Metinde yer alan kalıplaşmış söz varlığı sayısı				
		Metin adı	Metin türü	Deyimler	Atasözleri	İkilemeler	Kalıplaşmış sözler	Top.
1	Ben ve Çevrem	Bir Başka Orhan	Otobiyografi	9	-	3	1	13
		Çocuklarıma	Şiir	10	-	1	-	11
		Suyumuz Plastik						
		Çorbasına	Fıkra	12	-	3	1	16
		Dönmesin						
		Hoşsohbet	Sohbet	22	-	2	22	46
		Şu Çılgın Türkler	Eleştiri	26	-	2	-	28
2	Ülkem ve Kültürel Değerlerim	İğde ağacı	Anı	9	-	3	3	15
		Onuncu Yıl Nutku	Söylev	6	-	-	1	7
		Köy Düşünü	Şiir	4	-	5	-	9
		Maniler ve Ninniler	Mani/Ninni Şiir	5	-	-	4	9
		Kıbrıs’ta Yok Olan Hayvanlardan Deve	Makale	14	1	3	-	18
		Dostluğun Gücü	Hikâye	9	-	7	4	20
		Göç Destanı	Destan	17	-	7	-	24
3	Duygularımız	Sefiller	Roman	25	-	6	5	36
		Düşünce Düşünce	Şiir	5	-	-	-	5
		Duygularla Yaşamak İstiyorum	Deneme	8	-	-	1	9
		Yediğiniz İçtiğiniz Sizin Olsun	Fıkra	16	-	3	1	20
		Sağlık Olsun	Şiir	18	-	5	-	23
		Sebebimiz Yok Mu	Anı	28	-	-	-	28
		Kavgaya Pul Koleksiyonu	Sohbet	8	-	-	-	8
4	İletişim	Ferhat ile Şirin	Halk Hikâyesi	22	-	4	-	26
		Resim Yapmak İstiyorum	Şiir	-	-	-	1	1
		Annemin Antika Sevdası	Hikâye	16	-	3	1	20
		Kamran Aziz	Anı	12	-	1	-	13
		Ah Şu Büyükler	Tiyatro	11	-	3	-	14
		Zülfü Livaneli ile Mülakat	Mülakat	16	-	3	-	19
		Aziz Sancar	Biyografi	5	-	-	-	5
5	Sanat ve Hayallerim	Nedime Serakıncı	Röportaj	34	-	1	-	35
		İyi Uykular	Makale	14	-	1	2	17
		Işın Çağı Çocukları	Roman	45	2	7	4	58
		Toplam	24 metin		426	3	73	51

Kitapta şiirlerin yanı sıra hikâye edici metinler olarak hikâye, halk hikâyesi, roman, tiyatro, destan; bilgilendirici metinler olarak deneme, makale, sohbet, fıkra, gezi yazısı, anı, röportaj, mülakat, biyografi, otobiyografi, söylev, eleştiri türünden metinler bulunmaktadır. Belirlenen kalıplaşmış söz varlığı unsurlarının türlere göre nasıl bir dağılım gösterdiğine bakıldığında, bunların 198'inin (%35,80) hikâye edici metinlerde; 297'sinin (%53,71) bilgilendirici metinlerde; 58'inin (%10,49) şiirlerde yer aldığı görülmektedir. Ayrıca kalıplaşmış söz varlığı unsurlarından deyimler en çok bilgilendirici metinlerde (239) geçmektedir. Bunu hikâye edici metinler (145) ve şiirler (42) takip etmektedir. İkilemeler en çok hikâye edici metinlerde (37), daha sonra bilgilendirici metinlerde (25), son olarak da şiirlerde (11) geçmektedir. Kalıplaşmış sözler en çok bilgilendirici metinlerde (32) yer alırken hikâye edici metinlerde (14), şiirlerde (5) yer almaktadır. Atasözlerine bakıldığında ise sadece hikâye edici metinlerde (2) ve bilgilendirici metinlerde (1) az sayıda geçtiği görülmüştür.

Araştırmanın üçüncü alt amacı *Türkiye'de ve KKTC'de okutulan 8. sınıf Türkçe ders kitaplarını, metin türleri ve kalıplaşmış söz varlığı unsurları açısından karşılaştırmaya* ilişkindir. Bununla ilgili bilgiler Çizelge 4'te yer almaktadır.

Çizelge 3'te, Türkiye'de ve KKTC'de okutulan 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metin türleri ve sayıları ile metinlerde yer alan kalıplaşmış söz varlığı sayıları yüzdeleriyle birlikte verilmiştir. Çalışmada incelenen kitaplarda yer alan metinler sayı olarak birbirinden farklı olduklarından çizelge yorumları ve karşılaştırmalar daha çok yüzdeler üzerinde yapılmıştır.

Çizelgeye göre Türkiye'de okutulan 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin 8'i (%33,33) bilgilendirici, 10'u (%41,67) hikâye edici metinler iken 6'sı (%25) şiirdir. KKTC'de okutulan 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin 16'sı (%55,17) bilgilendirici, 7'si (%24,14) hikâye edici metinler iken 6'sı (%20,69) şiirdir.

Türkiye'de okutulan 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki 457 kalıplaşmış söz varlığı unsurlarının 135'i (%29,55) bilgilendirici metinlerde 291'i (%63,67) hikâye edici metinlerde geçerken 31'i (%6,78) şiirlerde yer almaktadır. KKTC'de okutulan 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki kalıplaşmış söz varlığı unsurlarının 297'si (%53,71) bilgilendirici metinlerde; 198'i (%35,80) hikâye edici metinlerde geçerken 58'i (%10,49) şiirlerde bulunmaktadır.

Buna göre kalıplaşmış söz varlığı unsurlarının Türkiye'de okutulan kitapta en çok *hikâye edici* metinlerde sonra *bilgilendirici* metinlerde geçtiği görülürken KKTC'de okutulan kitaplarda en çok *bilgilendirici* metinlerde sonra *hikâye edici* metinlerde geçtiği tespit edilmiştir. İki ülkede de okutulan kitaplarda kalıplaşmış söz varlığı unsurlarının en az *şiir*lerde geçtiği görülmüştür.

Türkiye'de okutulan 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki 24 okuma metninde tespit edilen 457 kalıplaşmış söz varlığı unsuru, metin sayısına göre değerlendirildiğinde, ortalama olarak her metin için 19,04 kalıplaşmış söz varlığı unsurunun kullanıldığı görülmüştür. KKTC'de ise aynı sınıf seviyesi için okutulan kitaplardaki okuma metinlerinin sayısı 29'dur. Metin sayısına göre bakıldığında ortalama olarak her metinde 19,07 kalıplaşmış söz varlığı unsurunun kullanıldığı tespit edilmiştir.

Çizelge 3'ün son kısmında görüldüğü üzere kalıplaşmış söz varlığı unsurlarına ayrı ayrı bakıldığında, iki ülkede de okutulan 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan deyimler en yüksek orana sahiptir (TR: 326, %71,33; KKTC: 426, %77,03). Deyimleri, ikilemeler (TR: 102, %22,32; KKTC: 73, %13,20) ve kalıplaşmış sözler (TR: 25, %5,47; KKTC: 51, %9,22) takip ederken iki ülkenin de ilgili kitaplarında yer alan atasözleri en düşük orana sahiptir. Atasözlerinin iki ülkenin de 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında %1'in (TR: 4, %0,88; KKTC: 3, %0,55) altında kaldığı görülmektedir.

Çizelge 4. Türkiye'de ve KKTC'de Okutulan 8. Sınıf Türkçe Dersi Kitaplarının Metin Türleri ve Metinlerde Yer Alan Kalıplaşmış Söz Varlığı Unsurları Açısından Karşılaştırılması

8. sınıf Türkçe ders kitapları	Yayınevlere göre metin türleri ve sayısı				Metin türlerindeki kalıplaşmış söz varlığı unsurları			
	Bilgilendirici	Hikâye edici	Şiir	Top.	Bilgilendirici	Hikâye edici	Şiir	Toplam
Türkiye'de okutulan ders kitabı	8 (%33,33)	10 (%41,67)	6 (%25)	24 (%100)	135 (%29,55)	291 (%63,67)	31 (%6,78)	457 (%100)
KKTC'de okutulan ders kitapları	16 (%55,17)	7 (%24,14)	6 (%20,69)	29 (%100)	297 (%53,71)	198 (%35,80)	58 (%10,49)	553 (%100)
Metinlerde yer alan kalıplaşmış söz varlığı sayısı								
8. sınıf Türkçe ders kitapları		Deyimler	Atasözleri	İkilemeler	Kalıplaşmış sözler	Top.		
Türkiye'de okutulan ders kitabı		326 (%71,33)	4 (%0,88)	102 (%22,32)	25 (%5,47)	457 (%100)		
KKTC'de okutulan ders kitabı		426 (%77,03)	3 (%0,55)	73 (%13,20)	51 (%9,22)	553 (%100)		

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada 2022-2023 eğitim öğretim yılında Türkiye’de 8. sınıf Türkçe ders kitabı olarak okutulan 1 kitap, aynı öğretim yılında KKTC’de 8. sınıf Türkçe ders kitabı olarak okutulan 2 kitap olmak üzere toplamda 3 kitap, kalıplaşmış söz varlığı unsurları açısından incelenmiştir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda incelenen ders kitapları metin türlerine göre sınıflandırılmış ve bu metinlerde yer alan kalıplaşmış söz varlığı unsurları tespit edilmiştir. Metin türleri ve kalıplaşmış söz varlığı unsurları arasındaki ilişki ortaya konmuştur. Türkiye’de ve KKTC’de okutulan 8. sınıf Türkçe ders kitapları, metinlerdeki kalıplaşmış söz varlığı unsurları açısından karşılaştırılmıştır. Ders kitaplarında en çok ve en az yer alan kalıplaşmış söz varlığı unsurları belirlenmiştir.

Çalışmada elde edilen bulgulara göre Türkiye’de okutulan 8. sınıf Türkçe ders kitabında 8 bilgilendirici metin, 10 hikâye edici metin, 6 şiir yer almaktadır. KKTC’de okutulan 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında ise 16 bilgilendirici metin, 7 hikâye edici metin, 6 şiir yer almaktadır. Türkiye’de okutulan kitaptaki metin türlerinin dağılımına bakıldığında bu üç metin türünün kitaba dengeli dağıldığını söylemek mümkündür. Buna karşın KKTC’de okutulan kitaplardaki metinler için aynı şey söylenemez. Söz konusu kitaplarda bilgilendirici metinlerin çok fazla, hikâye edici metinlerin ve şiirlerin ise daha az olduğu tespit edilmiştir. Ders kitaplarındaki metinlerin tür ve tema açısından incelendiği çalışmalarda Türkçe ders kitaplarındaki metin türlerinin dengeli dağılımı gerektiği vurgulanmıştır (Bulut, 2020; Özbay ve Çeçen, 2012; Üründü, 2011). Türkçe Öğretimi Programı’nda (2019, s. 17) da “ilke olarak metin türlerinin temalar arasında, kitap bütününde dengeli bir şekilde dağılımının sağlanması esastır” ifadesi yer almaktadır. Bu konuyla ilgili literatür incelendiğinde Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin türlere göre dengeli dağıldığını ortaya koyan araştırmalar olduğu gibi (Apaydın, 2010; Aslan-Kutlu, 2006), dengeli dağıldığına yer veren çalışmalar da mevcuttur (Daharlı, 2012; Süğümlü ve Eraslan, 2019). Bulut (2020) tarafından Açık Öğretim Ortaokulu Türkçe ders kitapları üzerine yapılan çalışmada 5, 6 ve 8. sınıf ders kitaplarındaki metin türlerinin dağılımının dengeli olduğu ancak 7. sınıf ders kitabında bu dengenin sağlanamadığı vurgulanmıştır. Bulut ve Taçyıldız’ın (2020) çalışmasında da ifade edildiği gibi farklı yayınevlerine ait aynı sınıf seviyesindeki Türkçe ders kitapları incelendiğinde metin türlerinin dağılımının yayınevlerine göre farklılık gösterdiği saptanmıştır.

Çalışmanın bir başka sonucuna göre Türkiye’de okutulan 8. sınıf Türkçe ders kitabında kalıplaşmış söz varlığı unsurları en çok hikâye edici metinlerde görülürken KKTC’de okutulan 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında kalıplaşmış söz varlığı unsurları en çok bilgilendirici metinlerde görülmektedir. KKTC’de okutulan kitaplarda bilgilendirici metinlerin sayıca fazla olmasının bunda etkili olduğu düşünülebilir. Türkiye’de okutulan kitaptaki metin türlerinin dengeli dağılımı söz konusu iken kalıplaşmış söz

varlığı unsurlarının daha çok hikâye edici metinlerde yer alması, bu metinlerin türü ve içeriğiyle ilgili olduğunu düşündürmektedir. Bulut ve Taçyıldız’ın (2020) yaptığı çalışmada 6. ve 7. sınıf düzeyinde özel yayınevlerine ait kitaplarda en fazla kalıplaşmış söz varlığı hikâye edici metinlerde bulunurken MEB Yayınları’na ait kitaplarda en fazla kalıplaşmış söz varlığı bilgilendirici metinlerde bulunmuştur. Araştırmacılar bunun sebebini MEB Yayınları’na ait kitaplarda bilgilendirici metinlerin daha çok, hikâye edici metinlerin ise daha az yer almasına bağlamışlardır. İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin tür ve tema açısından incelendiği çalışmada da yazarlar, sınıflar düzeyinde metin türlerinin belirlenmesine ve türlerin dengeli dağılımının gerekliliğine dikkat çekmişlerdir (Çeçen ve Çiftçi, 2007).

Kitaplar kalıplaşmış söz varlığı unsurları açısından incelendiğinde Türkiye’de okutulan 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerde 326 deyim, 4 atasözü, 102 ikileme, 25 kalıplaşmış söz olmak üzere toplam 457 kalıplaşmış söz varlığı bulunmuştur. KKTC’de okutulan 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerde ise 426 deyim, 3 atasözü, 73 ikileme, 51 kalıplaşmış söz olmak üzere toplam 553 kalıplaşmış söz varlığı tespit edilmiştir. KKTC’de okutulan 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerdeki kalıplaşmış söz varlığı sayıca daha fazla gibi gözükse de metin sayısına göre hesaplandığında durumun farklı olduğu görülecektir. Bu durumda Türkiye’de okutulan 8. sınıf Türkçe ders kitabında her metne düşen kalıplaşmış söz varlığı 19,04 iken KKTC’de okutulan 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında her metne düşen kalıplaşmış söz varlığı 19,07’dir. Görüldüğü üzere aralarındaki fark yok denilecek kadar azdır. Bulut ve Taçyıldız’ın (2020), 6. ve 7. sınıf düzeyinde 4 ders kitabı üzerine yaptıkları benzer bir çalışmada, kalıplaşmış söz varlığı unsurlarının her metin için ortalama olarak 10,13 ile 16,83 arasında değiştiği görülmüştür.

Çalışmada ulaşılan sonuçlardan biri de Türkiye ve KKTC’de okutulan 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan ikilemeler ve kalıplaşmış sözlerin diğer söz varlığı unsurlarına göre orta düzeyde yer aldığıdır. Literatür taraması yapıldığında bu sonuçlarla benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir (Akın, 2018; Apaydın, 2010; Arslan-Kutlu, 2006; Bulut ve Taçyıldız, 2020; Çelik, 2015; Daharlı, 2012; Öz, 2012; Süğümlü ve Eraslan, 2019; Uludağ, 2010).

Bu çalışmanın en önemli sonuçlarından birisi de metinlerde tespit edilen kalıplaşmış söz varlığı unsurlarının çeşitlerine göre nasıl bir dağılım gösterdiği. Bu sonuca göre Türkiye’de ve KKTC’de okutulan 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan okuma metinlerinde en çok deyimlere en az da atasözlerine yer verildiği ortaya konulmuştur. Buradan hareketle kitapların deyimler açısından zengin olduğu görülmektedir. Ancak atasözleri için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. İncelenen 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde çok az sayıda atasözleriyle karşılaşmıştır. Deyimlerin metinlerde çokça yer alması önemlidir. Bir toplumun yaşam biçimi, gelenekleri, dünyayı algılayış şekli gibi pek çok konuda önemli ipuçları taşıyan deyimler, dilin söz varlığı için

önemli öğelerdir (Akın, 2018). Ancak atasözlerine ders kitaplarında bu kadar az yer verilmesi dikkat çekicidir. Bu durum olumsuz olarak değerlendirilmektedir. Çünkü Baş'ın (2002) da ifade ettiği gibi atasözleri; dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinden oluşan, çocuğun anlama ve anlatma gücünü geliştirmeyi kendine ana amaç edinen Türkçe dersinde ve Türkçe dersinin eğitim ortamlarında kullanılması gereken anonim ürünlerden biridir. Sadece bu çalışmada değil literatürde yapılan diğer çalışmalarda da bu çalışmaya benzer olarak metinlerde az sayıda atasözleriyle karşılaştığı belirtilmiştir. Bunların birkaçından burada bahsetmek yerinde olacaktır. Arslan-Kutlu (2006) 6, 7, 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin söz varlığı unsurları açısından değerlendirilmesi konulu çalışmasında deyimlerin çok fazla, atasözlerinin ise çok az sayıda olduğu sonucuna varmıştır. Apaydın (2010) beş farklı yayınevine ait 6. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığı unsurlarını incelemiş, neticede metinlerde en çok deyimlerin yer aldığını tespit etmiştir. Beş farklı yayınevinden dördünde atasözüne hiç rastlanmamış, sadece bir yayınevinden Türkçe ders kitabında sınırlı sayıda (2) atasözüne rastlanmıştır. Turhan (2010) farklı yayınevlerine ait 8. sınıf Türkçe ders kitapları söz varlığı unsurları açısından incelediği çalışmasında metinlerde kalıplaşmış söz varlığı unsurlarından en çok deyimlerin yer aldığını belirtmiştir. Atasözleri, kalıplaşmış sözler ve ikilemelerin ise kısıtlı sayıda olduğunu ifade etmiştir. Uludağ'ın (2010) beş farklı yayınevine ait 7. sınıf Türkçe ders kitapları söz varlığı unsurları açısından incelediği çalışmasına baktığımızda ise deyimlerin çok fazla, atasözlerinin çok az, ikileme ve kalıplaşmış sözlerin ise orta düzeyde olduğu görülmektedir. Beş farklı yayınevine ait 7. sınıf Türkçe ders kitaplarından ikisinde atasözleri hiç geçmemekte, üçünde ise az miktarda geçmektedir. Daharlı (2012) da benzer bir çalışmayı üç farklı yayınevine ait 5. sınıf Türkçe ders kitaplarıyla yürütmüştür. Metinlerde kalıplaşmış söz varlığı unsurlarından en fazla deyimlerin, en az ise atasözlerinin olduğunu ifade eden araştırmacıya göre kitaplardan ikisinde sınırlı sayıda da olsa atasözlerine rastlanmış ancak MEB yayınlarına ait 5. sınıf Türkçe ders kitabında atasözlerine hiç rastlanmamıştır. Öz (2012), çalışmasında farklı yayınevlerine ait 8. sınıf Türkçe ders kitapları söz varlığı unsurları açısından ele almış ve metinlerde kalıplaşmış söz varlığı unsurlarından en çok deyimlerin, en az ise atasözlerinin olduğunu ifade etmiştir. Çalışmada ikileme ve kalıplaşmış sözlerin ise deyimlere göre çok az, atasözlerine göre ise daha fazla olduğunun görüldüğü ifade edilmiştir. Süğümlü ve Eraslan (2019) 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları kalıplaşmış söz varlığı unsurları açısından incelediği çalışmasında, metinlerde en çok deyimlerin olduğunu belirtmiştir. Araştırmacı 5, 6 ve 8. sınıf kitaplarındaki metinlerde herhangi bir atasözünün yer almadığını, 7. Sınıf kitabındaki metinlerde ise atasözlerinin sadece 2 defa geçtiğini belirtmiştir. Bulut ve Taçyıldız (2020) da farklı yayınevlerine ait 6 ve 7. sınıf Türkçe ders kitapları kalıplaşmış söz varlığı unsurları açısından incelediklerinde, metinlerde en çok deyimlerin, en az ise atasözlerinin olduğunu tespit etmişlerdir.

Yazarlar üç farklı yayınevine ait söz konusu dört Türkçe ders kitabının üçünde az sayıda atasözünü geçtiğini, MEB yayınlarına ait 6. sınıf Türkçe ders kitabında ise atasözlerine hiç rastlanmadığını belirtmişlerdir. Araştırmacıların ulaştıkları sonuçlara göre inceleme konusu olan 72 metinde sadece 13 atasözünü karşılaştığı ifade edilmiştir. Çelik (2015) ise 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 6 temadaki metinlerde sadece 7 atasözünü tespit ettiğini ve bunların tamamının sadece bir temada geçtiğini, diğer temalarda atasözlerine yer verilmediğini belirtmiştir. Bu çalışmada da incelenen kitaplarda 52 okuma metninde toplamda 7 atasözünü karşılaştılmıştır.

Atasözlerinin ders kitaplarında bu oranda az olmasının önemli bir sebebinin somut işlemler döneminde olan öğrencilere uygun olmayabileceği tartışmasıdır. Çünkü atasözleri çoğunlukla soyut ifadeler içermektedir. Bununla beraber mecaz anlamlı atasözlerinin yanı sıra kısmen mecaz ve gerçek anlam taşıyan atasözlerinin de olduğu (Keklik, 2015) literatürde geçmektedir. Bu çalışma için düşünüldüğünde 8. sınıf öğrencilerinin soyut işlemler dönemine çoktan girdiği ve mecaz anlamlı atasözlerini yeterince anlayabilecekleri göz önüne alındığında metinlerde yer verilen atasözlerinin son derece az olduğu düşünülmektedir. Elbette şunu da göz önüne almak gerekir ki ders kitaplarına alınan metinler Türk edebiyatının seçkin eserlerinden alınmaya çalışılmaktadır. Her yönden ilgili sınıf seviyesine uygun metinler bulmak ve onlardan yararlanmak kolay değildir. Birçok yönden uygun olan metinlerin örneğin atasözleri yönünden zayıf olması ya da başka bir özelliğinin eksik olması bazen kitap yazarlarının göz ardı etmek zorunda kaldıkları bir durum olabilir. Fakat sebep ne olursa olsun vakia şudur ki özellikle ilk ve ortaokul öğrenimine devam etmekte olan öğrencilerimize yönelik seçilen metinlerin atasözleri yönünden zengin bir içeriğe sahip olmadıklarıdır.

Özetle bu çalışmada Türkiye'de ve KKTC'de okutulan 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki okuma metinleri; metin sayıları, metin türleri, metinlerde geçen kalıplaşmış söz varlığı unsurları yönünden incelenmiştir. Elde edilen veriler sayılar ve yüzdelerle ortaya konulmuş, karşılaştırmalar yapılmış ve literatürdeki benzer çalışmalarla tartışılmıştır.

Ulaşılan sonuçlardan hareketle aşağıdaki önerilere yer verilmiştir:

- Bu çalışmada ele alınan konu iki ülkenin 8. Türkçe dersi kitaplarındaki metinlerle sınırlı tutulmuştur. Bu konuyla ilgili daha bütüncül yorum ve değerlendirmelerin yapılabilmesi için diğer sınıf seviyelerinde de buna benzer çalışmalar yapılmalıdır.
- Ders kitaplarında yer alacak metinlerin söz varlığı açısından gerekli nitelikleri taşıması gerekir. Bu özellikler hazırlanacak Türkçe dersi öğretim programlarında açıkça ifade edilmelidir.
- Yaş ve sınıf seviyelerine göre öğretilmesi gereken söz varlığı, kalıplaşmış söz varlığı listeleri ilgili birimlerce tavsiye niteliğinde oluşturulmalıdır.

- Ders kitabı inceleme komisyonları Türkçe ders kitaplarının kalıplaşmış söz varlığı açısından sınıf seviyesine uygun ve yeterince zengin olup olmadığına azami derecede dikkat etmelidirler.
- Atasözlerinin ders kitaplarında bu kadar az olmasının sebepleri tespit edilmeli ve buna yönelik tedbirlere başvurulmalıdır.
- Ders kitaplarında yeterince yer verilmeyen söz varlığı ya da kalıplaşmış söz varlığı unsurlarının Türkçe öğretmenleri tarafından verilerek bu yönde oluşacak eksiklerin önü alınmalıdır.

Extended Abstract

Introduction

People have tried various ways to communicate throughout life. Language is the most natural tool they use to express themselves and reflect their feelings and thoughts. "Language is a multiple and developed system, consisting of sounds, which is used as a communication tool among people, ensuring that feelings, thoughts and wishes are conveyed to others in terms of sound, shape and meaning with the help of common rules shaped by each society's own value judgments" (Korkmaz, 1992: 43).

As people communicate through the language they have acquired, they also express their thoughts through language. Language and thought are interrelated. It reflects what goes through the human mind or what he feels through language. Therefore, as Leibniz stated, language is the mirror of the mind (Bingöl, 1999).

The course that contributes the most to the development of vocabulary in schools is undoubtedly Turkish. According to Aksan (2007), the vocabulary is a basic concept that is transmitted from generation to generation in every language, is the most important in human life, and is related to the environment of people. According to Bulut (2020), vocabulary not only creates the words used by a nation, but also creates the cultural values, accumulation and world of thought of that nation.

Turkish is the most basic course given in schools in order to create language awareness in students and to enable them to use the language effectively. Developing vocabulary is among the objectives of the Turkish Language Curriculum (MEB, 2019). The most important material in teaching words, which are the building blocks of language, is undoubtedly textbooks. The texts selected in the textbooks should be at a level that will enrich the emotions, thoughts and imagination of the students, enable them to use the language correctly, and support the vocabulary and rooted vocabulary. Looking at the literature, there are many studies on rooted vocabulary elements (Apaydın, 2010; Bulut & Taçyıldız, 2020; Öz, 2012; Söğümlü & Eraslan, 2019; Turhan, 2010; Uz, 2019). However, no studies were found in which the texts in the Turkish textbooks taught in the TRNC were examined in terms of rooted vocabulary elements or compared with the books taught at the same grade level in Turkey. A study to be carried out in this direction will both reveal the status of the texts in the Turkish textbooks taught in the

TRNC in terms of rooted vocabulary and enable the evaluation of the said books by comparing them with the books taught at the same grade level in Turkey. Thus, a ground will be prepared for a discussion about the level of the Turkish textbooks taught in the two countries in terms of rooted vocabulary and what can be done in this direction. From this point of view, it is thought that this study will fill a gap in the literature and therefore it is important to conduct the study.

Method

This study, which aims to determine the rooted vocabulary in the texts in the 8th grade Turkish textbooks taught in the Republic of Turkey and the texts in the 8th grade Turkish textbooks taught in the Turkish Republic of Northern Cyprus, and to compare the textbooks in this respect, is structured according to the qualitative research method.

In the study, data were collected through document review. Document review is also called 'documentary observation' or 'documentary scan' (Çepni, 2012).

The material of the study consists of 8th grade Turkish textbooks taught in Turkey and the TRNC in the 2022-2023 academic year. The rooted vocabulary elements in the 53 reading texts in the mentioned textbooks were determined and the books were compared in this respect. Proverbs, idioms, reduplications and stereotypes were discussed as rooted vocabulary elements.

The data obtained in the study were analyzed using the descriptive analysis technique. Before analyzing the data obtained from the textbooks, the literature was scanned and similar studies were examined. The themes were determined in accordance with the descriptive analysis method, paying attention to the sub-objectives of the study. The findings obtained according to the themes were presented and interpreted with frequencies.

Results and Discussion

In this study, the reading texts in the 8th grade Turkish textbooks taught in Turkey and the TRNC; text numbers, text types, rooted vocabulary elements in the texts were examined. As a result of the study, it was founded that the rooted vocabulary elements in the 8th grade Turkish textbooks in Turkey were mostly in the narrative texts, while the rooted vocabulary elements in the 8th grade Turkish textbooks in the TRNC were mostly in the informative texts. The results showed that idioms were the most frequently used and proverbs were the least frequently used among the rooted vocabulary elements. The results of the study were discussed with similar studies in the literature.

Based on the obtained results, the following suggestion are recommended;

- In the Turkish Language Curriculum (2019), the features that the texts in the textbooks should have in terms of vocabulary should be clearly stated,
- Vocabulary and rooted vocabulary lists that should be taught according to age and grade levels should

be created as recommendations by the relevant units,

- The textbook review commissions should pay maximum attention to whether the Turkish textbooks are suitable for the class level in terms of rooted vocabulary and whether they are rich enough,

The reasons why proverbs are so few in textbooks should be determined and measures should be taken for this.

Araştırmanın Etik Taahhüt Metni

Yapılan bu çalışmada bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulduğunu, toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde "Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi ve Editörünün" hiçbir sorumluluğunun olmadığını, tüm sorumluluğun sorumlu yazara ait olduğunu ve bu çalışmanın herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederiz.

Kaynaklar

- Acıpayamlı, O. (1978). *Halkbilim terimleri sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Akgün, Ö. E., Büyükoztürk, Ş., Çakmak Kılıç, E., Demirel, F. ve Karadeniz Ş. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Akın, K. (2018). Ortaokul 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan okuma metinlerinin söz varlığı üzerine bir değerlendirme. *Social Sciences Studies Journal*, 4(22), 3695-3706.
- Aksan, D. (2000). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (2007). *Her yönüyle dil*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksoy, Ö. A. (1998). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü*. İnkılap.
- Akyalçın, N. (2007). *Türkçe ikilemeler sözlüğü*. Anı Yayınları.
- Apaydın, N. (2010). *6. sınıf Türkçe ders kitaplarının söz varlığı açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Arslan Kutlu, H. (2006). *MEB ilköğretim 6, 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin söz varlığı açısından değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Arslan, N. ve Durukan E. (2014). Yabancılar Türkçe öğretimi ders kitaplarında söz varlığı unsurlarının incelenmesi. *International Journal of Language Academy*, 2(4), 247-265.
- Aslan, R. (2022). *Muzaffer İzgü'nün "Ökkeş" adlı çocuk romanı serisinin söz varlığı ve Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki söz varlığı kazanımlarına uygunluğu* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi.
- Aydın, S. (2013). Kültürel bir miras olarak atasözlerinin kullanımı üzerine Türkçe öğretmenlerinin görüşleri. *Cıu Cyprus International University*, (9)75, 173-192.
- Baş, B. (2002). Türkçe temel dil becerilerinin öğretiminde atasözlerinin kullanımı. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(12), 60-68.
- Baş, B. (2010). Söz varlığının oluşumu ve gelişiminde çocuk edebiyatının rolü. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 27(27), 137-159.
- Bulut, K. (2020). Açık öğretim ortaokulu Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin tür ve tema açısından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8(3), 931-949.

- Bulut, K. ve Taçyıldız E. (2020). Farklı yayınevlerine ait 6. ve 7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin kalıplaşmış söz varlığı açısından incelenmesi. *Journal of Turkish Language and Literature*, 6(4), 689-713.
- Bulut, M. (2013). Türkçe eğitimi ve öğretiminde dil ve kültür aktarımı aracı olarak atasözleri ve deyimlerin önemi. *Turkish Studies*, 8(13), 559-575.
- Bulut, S. (2012). Anadolu ağızlarında kullanılan kalıp sözler ve bu kalıp sözlerin kullanım özellikleri. *Turkish Studies*, 7(4), 1117-1155.
- Büyükkantarcioglu, N. (2006). *Toplumsal gerçeklik ve dil*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Caner, M. ve Kurt, B. (2020). Ders kitabı değerlendirme yaklaşımları. *ZfWT*, 12 (1), 365-382.
- Cansız Aktaş, M. (2014). Nitel veri toplama araçları. M. Metin (Ed.), *Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* içinde (s. 337-371). Pegem Akademi.
- Creswell, J. W. (2005). *Educational research planning, conducting and evaluating quantitative and qualitative and research*. Pearson Prentice Hall.
- Çakmak, C. (1997). Wittgenstein'da dil ve felsefe ilişkisi. *Felsefe Arkivi Dergisi*, (30), 141-151.
- Çeçen, M. A. (2002). *İlköğretim öğrencilerinde kelime hazinesinin geliştirilmesi* (Yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi.
- Çeçen, M. A. ve Çiftçi, Ö. (2007). İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin tür ve tema açısından incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 35(173), 39-49.
- Çelik, A. (2015). Ortaokul Türkçe ders kitaplarının söz varlığı üzerine art zamanlı bir inceleme: 1947 tarihli Türkçe 1 ve MEB 2014 Türkçe 6 ders kitapları örneği [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Mevlâna Üniversitesi.
- Çepni, S. (2012). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. Celepler Matbaacılık.
- Çotuksöken, Y. (1988). *Deyimlerimiz*. Varlık Yayınları.
- Daharlı, G. (2012). *5. sınıf Türkçe ders kitaplarının söz varlığı açısından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi.
- Eğilmez, İ. N. (2010). *İlköğretim Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığının ilköğretim dördüncü sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarına aktarımı* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Uludağ Üniversitesi.
- Eroğlu, S. (2022). *Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerdeki akademik Türkçe söz varlığı ile akademik Türkçe kitaplarındaki söz varlığı* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Erol, K. ve Erol, E. E. (2015). Dil-iletişim ilişkisi kapsamında beden dilinin işlevi. *The Journal of Academic Social Science Studies (JASS)*, 35 (Summer I), 89-97.
- Erol, K. Sarıkaya, B. (2016). Sevgi Soysal'ın öykülerinde söz varlığı unsurları: yansımalar, kalıp sözler, ikilemeler ve deyimler. *The Journal of Academic Social Science Studies (JASS)*, 47 (Summer I), 51-75.
- Esin, B. (2011). Dil eğitiminde bir araç olarak atasözü. Z. Dilek, M. Akbulut, Z. Korkmaz, Z. Bağlan Özer, R. Gürses, B. Karababa Taşkın (Ed.). *ICANAS -Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi- (bildiri kitabı)* içinde (s. 605-628). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.
- Göçer, A. (2009). Türkçe eğitiminde öğrencilerin söz varlığını geliştirme etkinlikleri ve sözlük kullanımı. *Turkish Studies*, 4(4), 1025-1055.
- Gökdayı, H. (2008). Türkçede kalıp sözler. *Bilig*, (44), 89-110.
- Graves, K. (2000). *Designing language courses: A guide for teachers*. Canada: Newbury House.
- Hatiboğlu, V. (1981). *Türk dilinde ikileme*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Hutchinson, T. ve Torres, E. (1994). The textbook as agent of change. *ELT Journal*, 48(4), 315-328.
- İmer, K., Kocaman, A. ve Özsoy, A. S. (2011). *Dilbilim sözlüğü*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Kalmus, V. (2004). What do pupils and textbooks do with each other?: Methodological problems of research on socialization through educational media, *Journal of Curriculum Studies*, 36(3), 469-485.
- Karadağ, Ö. (2011). İlköğretim Türkçe sözlüklerinin hazırlanmasında temel ölçütler. *Türklük Bilimi Araştırmaları - TÜBAR*, XXX, 193-207.
- Karagöl, E. ve Tarakçı, R. (2019). Söz varlığı öğretimi açısından ortaokul Türkçe ders kitapları. *Milli Eğitim Dergisi*, 48(222), 149-171.
- Keklik, S. (2015). Atasözlerinin öğretimine ilişkin bir öneri: atasözlerinin anlamlarına göre derecelendirilmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(12), 32-48.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer terimleri sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2003). *Gramer terimleri sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kurudayıoğlu, M. (2005). *İlköğretim II. kademe öğrencilerinin kelime hazinesi üzerine bir araştırma* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- MEB (2019). *Türkçe dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. Milli Eğitim Basımevi.
- Mete, F. (2014). Kültürel ortaklığın göstergesi deyimlerin öğretimi, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 21(2), 113-128.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook*. Sage Publications.
- Öz, G. (2012). *İlköğretim 8. sınıf Türkçe ders kitaplarının söz varlığı açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İnönü Üniversitesi.
- Özbay, M. ve Melanlıoğlu, D. (2008). Türkçe eğitiminde kelime hazinesinin önemi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 30-45.
- Özbay, M. ve Çeçen, M. A. (2012). Türkçe ders kitaplarında (6-8. sınıflar) yer alan metinlerin tür ve tema açısından incelenmesi. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 1(1), 67-76.
- Sağlam, M. Y. (2001). Atasözleri ve deyimlerde imgelem. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 18(1), 45-51.
- Süğümlü, Ü. ve Eraslan, A. (2019). Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan metin türleri ile kalıplaşmış söz varlığı ilişkisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(3), 630-646.
- TDK. *Söz varlığı*. 19 Aralık 2021 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden edinilmiştir.
- Topaloğlu, A. (1989). *Dil bilgisi terimleri sözlüğü*. Ötüken Yayınları.
- Turhan, H. (2010). *8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin söz varlığı açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Uludağ, Ç. (2010). *7. sınıf Türkçe ders kitaplarının söz varlığı açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Uz, M. (2019). *Behiç Ak'ın gülümseten öyküler dizisindeki hikâye kitaplarının kalıplaşmış söz varlığı açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İbrahim Çeçen Üniversitesi.
- Üründü, V. (2011). *6-8. sınıf Türkçe ders kitaplarının tema ve metin türü yönünden incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İnönü Üniversitesi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.